

Magiari« (Szabónál 385. sz. a.) nem ajánlotta Ghimesi Forgách Ferenc dunántúli főkapitánynak (Szabó kv. 178.) mert hisz Ferenc nyitrai püspök volt; hanem Nádasdi Ferencnek, kire ama világi címek illenek; különben ez csak lapsus calami, melyről áll:

»Ubi plura nitent . . . non ego paucis offendar maculis . . .!«

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY: „RÉGI MAGYAR
KÖNYVTÁRÁHOZ.“

I.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.

Lőcse, 1653.

200. sz. Heiden Sebal. Formulae Puerilium Colloquiorum Germanico-Latinorum. Pro primis Tyronibus Scholae Norinbergicae. Per Sebalum. Heiden Eorundem Praeceptorem conscriptae. Nunc denuo addito Idiomate Hungarico in lucem editae. Ad Nasutum Lectorem, Consultū Pueris volumus, Nasute valetō: Queritur hic fructus, gloria nulla mihi. Leutschoviae, Typis Laurentij Breveri, MDCLIII. 8-r. A—D₅ = 32 sztan lev.

Régibb kiadásai a krakkói (latin-német-lengyel-magyar) 1531. és 1552., valamint a debreczeni (latin-magyar) 1591. és 1596.)

Lőcse, 1686.

201. sz. Kövesdi Pál. Elementa Linguae Hungaricae sive Grammatica Hvgarica. Succincta methodo comprehensa et perspicuis exemplis illustrata, Authore Paulo Kövesdi, Ecclesiae Hungaricae Soproniensis olim Ecclesiaste. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer, Anno 1686. 8-r. A — C₅ = 43 számozott lap. A címlap 2-dik oldalán a szerző magyar nyelvű előszava olvasható a következő aláírással: Sopronyi magyar Ecclesiának néhai Lölki Tanittoja Kövesdi Páll.

Ezen grammaticát kiadta Toldy a Corpus Grammaticorumban. Szabó Károly nem vette fel »Régi Magyar Könyvtárába«,

1896 190
adott
l. 226 L
171-199 adt

mivel túlnyomó benne a latin. Én azonban a »Magyar Könyv-Szemle« álláspontjánál fogva fölvettem közleményembe.

Brassó, 1701.

202. sz. Heyden Sebald. Colloquiorum Puerilium Formulae, Latino-Germanico-Ungaricae, pro primis Tyronibus scriptae. Per Sebaldum Heyden. Ad Nasutum Lectorem. Consultum pueris volumus: Nasute valetō, Queritur his fructus, gloria nulla mihi. Stephanopoli, ¹⁾ Typis et Impensis Lucae Seulers, M. D. recudit Nicolaus Molitor, Anno MDCCI. 8-r. A — D₅ = 32 sztan lev.

Régibb kiadásai a krakkói (latin-német-lengyel-magyar) 1531. és 1552., valamint a debreczeni (latin-magyar) 1591. és 1596., úgy a lócsei (latin-német-magyar) 1653.

Lócse, 1689.

Felvinczi György. Igen Szép Historia, avagy Pelda. Az Jerusalemből Jerichóban menő Tolvajoktól megsebesítettett embernek allapattjáról. Mellyet Üdvezitőnk elő hozott Sz. Lukácsnál az X. Részben. Mostan penig Historia szerént bővebb beszéddel való Rythmusokban megirattatott és ki-bocsáttatott Felvinczi György által. Anno 1689. 29. Januarj. Lötsén, Nyomtatt. 1689. Esztend. 8-r. (A₂—B₅ ~~162~~ sztan lev. 16 sztan levél

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« ezen könyvnek rövid címét Seivert és Sándor után 1374. sz. a. közli. A Nemzeti Múzeum könyvtára Rotaridesnek egy kézirata alapján újában felkutatta, hogy ezen munkából a hallei egyetem könyvtárában a »Bibliotheca Nationis Hungaricae Vitebergensis« című, magyarországi protestáns egyetemi tanulók által alapított, gyűjteményben egy teljes példány létezik. Elkérte a példányt a könyvtártól s most abból közöljük a teljes címet. Megjegyezzük, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtára megtette a szükséges lépéseket arra, hogy méltányos könyvcseré útján ezen ekkorig ismert egyetlen példányt gyűjteményének biztosítsa.

Lócse, 1694.

203. sz. Az Szikszai Templomon gyakorlott Istennek itileti; az mellyet Isten az ő bölcs itiletibül az gonosz embernek fel gyujtani meg engedett, és az benne lévő sok Jozság-

¹⁾ Brassónak régi latin neve.

gal és Tizenkilenc emberrel együtt az Tűz által meg emészte-
tett. Mellyet Versekben szedett edgy az bujdosok közzül. Lötzen,
MDCXCIV. 8-r. $A_2 - A_3 = 8$ szílan levél.

E könyvben, melyből ekkorig egyetlen egy példány sem volt
ismeretes, a következők foglaltatnak:

a) verses ének: $Ab - Ab^4$.

Kezdeté:

O nagy gyászos idő a' kire jútottunk
Meg szokot bűnünkért im vagjon siralmunk
Isten ellen való partért kárvallásunk
A melyeket soha mi le nem irhatunk.

Vége:

Az ezer hatszázban es nyolczvankilenczben
Az szent György havának utolsó hetiben,
Ez romlásunk kesett nekünk keservesen
Olvashad ez irott egyűgyű versekben.

Vége.

b) $A_3 - (A_7)$.

Mága siralmas sorsat kesergő
Magyar Thalia.

Ad notam: Jaj mely siralmas ez világ.

Kezdeté:

Hallyatok meg zokogását
Magyar Thalia siralmát
Miként kesergi romlását
Szomoru sorsát.

Vége:

Legyen békesség földemben
Ujjics meg bagyat lelkemben
Hogy téged vig éneklésben
Algyalak Amen.

Vége.

c) Igaz megsiratása egy Csudatermetnek mellyet az 1692.
Eszkendőben, Boldog Aszony havának harmadik napjan Bol
Schweiszternitz névű faluban Schweinitztől fél mérföldnyire edgy

juh ellet; ez mit jelentsen csak Isten tudgya a'mint bővebben megérthetnyi ez Enekből melynek notaja:

Szolit minket Christus Urunk etc.

Kezdete:

Jer férfiak és Aszonyok, nagy csuda dolgot hallyatok
mely történt bizonyosan ez esztendő folyásában
boldog aszonymnak havában meglőtt nyilvánóságosan.

Vége:

Ha nekem el nem hiszitek a mit most jelentek néktek
azt mondván hogy nem igaz, hitessetek magatokkal
hogy Bécsbe hozták bizonyal ott meg látni hogy igaz. Amen.

Németből magyarra fordítottatott die 28. Martý Anno 1692. —
Egyetlen ekkorig ismert példány a »Bibliotheca Nationis
Hungaricae Vitebergensis« cz. gyűjteményben, a hallei
egyetem könyvtárában. Megszerzésére vonatkozó tárgyalások a
Nemzeti Múzeum és a hallei egyetem könyvtára közt folyamat-
ban vannak.

Közli: *Majláth Béla.*

II.

A b u d a p e s t i e g y e t e m k ö n y v t á r á b a n .

H. n. 1589.

204. sz. *Judicium Magyar Nyelven*, Christus Wrunknak
születese vtán 1589. Esztendőre. Fontanus Balint M. az Krakai
fő Oskolában rendeltetet Astrologus által irattatott es számlaltatott
Fél horára es az Cassai Délre. Hely nélkül 16-r. — 16 sztlan
levél. A₁ — B_v (5 és 3 levelenként.

Ezen, ekkorig egészen ismeretlen »Judiciumot« az egye-
temi könyvtár tisztviselői egy könyvtáblából fejtették ki.

K o l o z s v á r 1698.

205. sz. *Catechesis* az az: Keresztényi Vallásra való
tanítás. Melly Az Erdélyben lévő Unitaria Ecclesiáknak és Scho-
láknak szükségekre mostan ki botsátattott. Kmita Andrasne
költségével. Kolosvaratt. Az Unitaria Ecclesia Typusival, Anno
1698. 12-r. A — E = 5 iv = 60 sztlan levél.

Szabó K. »Régi Magyar Könyvtárában« 1522. szám alatt

közül egy Catechesist mely a miénkkel, alak, cím, nyomda, évszám, szöveg, jelzés és levélszámra nézve mindenben megegyezs csak is külső nyomda-kiállításban tér el. A mi példányunk ugyanis régies kinézésű betűkkel van nyomva, míg a Szabó által leírt példány betűi újabbak; továbbá az egyetemi példány címlapját fametszetű díszkeret foglalja be s a végén is fametszetet mutat, míg Szabó Károly példányában e díszítések nincsenek, végre a címlapon nálunk a »Catechesis« után következő »az az« szók kis betűkkel s a »bocsátattatott« szó a végén egy t-vel, míg Szabó példányában az »Az Az« szók nagy betűkkel és a bocsátattatott a végén két t vel van szedve. E két példány összehasonlítása tehát azt mutatja, hogy ezen Catechesisből egy esztendőben egy nyomdában kétféle betűkkel két kiadás jelent meg,¹⁾ mindkettő tehát két különböző példány. Ezekből Szabó Károly csak az egyiket ismertette, a másikat mi közöljük.

N a g y s z o m b a t 1707.

206. sz. H a d i r e g u l á k (Az Magyar Orszagi Confoederalt NemesStatusok. Es Rendek Részeről szabott) Articulusok, Edictumok, Törvények. Nagy-Szombatban, Nyomtatott az Academiai Bötűkkel, 1707. Esztendőben. 4-r. 64 lap. Elül: címl, Rákóczy Ferencz teljes czíme és elüljáró beszéd 3 sztan lev.; végül: mutató tábla 5 sztan levél.

E hadi regulák megjelentek 1706-ban kivonatosan, s 1707-ben 2-rétben a jelen ismeretlen kiadástól némileg eltérőleg a »Regulamentum Universale« kapcsában. (L. Szabó K.: Régi Magyar Könyvt. 1718. és 1734. sz.)

Megvan a bpesti Egyetem és Ráth György gyűjteményében.

Közli: *Kudora Károly.*

¹⁾ Szabó Károly nagyérdemű tudósunk azt, hogy ugyanazon évben ugyancsak Kmita Andrásné költségével kétféle betűkkel szedték és nyomtatták volna ezen Catechesist, semmivel sem tartja indokolhatónak; ellenben annak könnyen lehet okát sejteni, hogy az unitariusok a XVIII-ik században kátéjok új kiadásának, miért adták azt a szint. mintha az a régi 1698-diki kiadás volna. A Catechesis újabb kinézésű példánya tehát későbbi u t á n n y o m a t, melynek megjelenési esztendejét még meg kell határozni, de az kétségtelen, hogy a két példány két különböző kiadás.

III.

A M. T. Akadémia könyvtárában.

Prága. 1615.

207. sz. (Imádságos könyv.) Imádságos Keönyvechke Magyar nielven Niomatott Pragaban Sessivs Pal által M DC XV esztendőben. 12-r. A—R, = 2 szlan + 389 szzott = 391 lap. Végül: Index 3 szatlan lev. A könyvben van 39 fametszet.

Szabó Károly Régi M. Könyvtárában 458. sz. a. ismertet egy Imádságos könyvet Lépes Bálinttól, mely 1615-ben Prágában 12-ed rétbén szintén Sessius Pál nyomdájában jelent meg. Ez azonban a mi példányunktól egészen különbözik s 473 számozott lapból és 15 számozatlan levélből áll. Ez évben tehát Sessiusnál két magyar Imádságos könyv jelent meg, melyekből most mindenik unicum. Az Akademia példánya igen szép.

K o l o z s v á r 1702.

208. sz. Dictionariolum Latinô-Hungaricum, vulgo CENTURIA Vocabulorum ex duodenis scilicet vulgatis Sententiarum Moralium Centuriis, nec non aliis Lexicis collectorum: Continens omnia Vocabula familiaria & fundamentalia. Lingvae Latinae. Nunc ex consensu Reform. Scholarum Transsylvanicarum in Usum Principistarum ad Classem Rudimentariam destinata. — Claudio-poli, — Impressit Samuel Pap Telegdi, Anno M. DCC II. 8-r. A₂—K₃ = 149 lap.

1^b levelen: Ad Praeceptores Principistarum. Datum: Claud. A. 1694.

Egyetlen ekkorig egészen ismeretlen példány a m. t. Akademia könyvtárában.

Közli: *Hellebrant Árpád.*

IV.

A p a n n o n h a l m i k ö n y v t á r b a n .

N a g y - S z o m b a t 1591.

209. sz. Kalendarium. 16-r. d₁, d₁, d₆, d₇ = 4 levél. — Az első lapon: Karachon hauan: XXXI napi vag: — alatta sorban a napok számai 14—31-ig, de egyéb semmi.

A második lapon: Az Nemes, Nevezetes, Es Bevseges Magyar Orszagnac Veghazaiban helyhez tetet vigyazo hadnagyoknac, es minden rendbeli vitezlo erds ferfiaknac, lelki, es testi iokat keuan Peechi Lukach, mint bizodalmas Vrainac, es attyafiaainac.

Ezután következik az előszó, mely a 2-ik és 3-ik lapot egészen, a 4-iket is felényire betölti. A végén: Nagy Szombatban Mind-Szent hauanac . . . napian, Ann. 1590.

Ezután néhány lap hiányzik; a következő lap közepe táján: Pünkösdhauanac 6. napian valohold fogyatkozásnac ereiről, a mely betölti a 6-ik lapot is teljesen.

A 7-ik lapon: Ez esztendő nec legeltető mi volt arol. — A 8-ikon: Az dög halálrol, es betegségekéről van szó.

Könyvtáblából kiáztatott csonka példány a pannonhalmi könyvtárban.

P á p a. 1630.

210. sz. A b e c e d a r i u m || Latino-Hun || garicum. || Seu Elementa || Lingvae Latinae || & Ungaricae || Proverb. 7. v. 2. 3. Fili mi, serva mandata mea et vives: et legem meam quasi pupillam oculi tui: liga eam indigitis tuis et scribe illam in tabulis cordis tui. — Papae || Typis Matthaei Bernhardi || Anno MDCXXX. — 16-r. A iv = 8 sztlan levél.

A címlap 2 ik oldalán:

Benedictiones Votivae ex Moyse & Tobia. Super Puerulos Abecedarios in quorum gratiam haec elementa sunt edita novè.

Andream Pauliden.	Canisaeum,
Johannem	Samaraeum,
Matthiam	Nemesnepium,
Stephanum	Czegledium,
Paulum	Farkasdium,
Stephanum	C. Szencium,
Georgium	Canisaeum,
Michaelem	P. Bernhardinum
Michaelem	R. Peczelium.

Filiolos chariss.

Rudd. et A. virorum

Johannis Paulid. Canisaei Episcopi.

Johannis Samaraei itidem Episcopi.

Danielis Nemesnepi Senioris.

Pauli Czegledi, Past. Papen. & Senioris.

Jacobi Agh Magiari Past. Com. & Sen. nepo.

Lucae C. Sencini Past. Sam. & Senioris.

Michaelis Canisaei Past. in inclyta Tyrn.

Matthaei Bernhardini Typog. Papen

Emerici Regy Peczelj Past. Uyvar.

Ezután a 3-ik lapon idézve

I. Ex Gen. Cap. 48. v. 16.

II. Ex Numer. Cap. 6. v. 24.

III. Ex Tobiae Cap. 9. v. 9. 10.

Hoc *ἀντιφιλήσεως τε καὶ ἀναμνήσεως*

ἀναλυάτιον ad sacram Amicitiae sincerioris aram suspendit

Emericus R. Péczelius Minister

V. D. indignus.

E szerint a könyv szerzője vagy legalább újra kiadója Péczeli Király Imre újvári lelkész.

Könyvtáblából kiáztatva az *A* ív 2 teljes példányban, azon kívül az *A*₂ *A*₃ — *A*₆ *A*₇ levelek ismét 2 példányban meg vannak a pannonhalmi könyvtárban. Közli: *Magyary Szulpicz.*

V.

A z e p e r j e s i á g . e v . C o l l e g i u m k ö n y v t á r á b a n .

H. n. 1574.

H u s z á r G á l . A Keresztyéni Gywlekezetben Valo Isteni diczeretec es Imadsagoc. Psalmo CXLIX. Diczeretet mondgyatoc Istennec à szenteknek gyülekezetiben. M. D. LXXIII. 4.r. A — yyyiiij = 4 sztlan + 347 szzott + 4 sztlan levél = 355 lev.

Szabó Károly »Régi Magyar könyvtárban« 332. sz. a. ezen könyv rövid címét a M. T. Akadémia és az Erdélyi Múzeum csonka címlaptalan példányai után így közli: »D e b r e c z e n X V I . s z á z a d . H u s z á r G á l É n e k e s k ö n y v

4-r.« s Toldyval együtt debreczeni nyomtatványnak tartja, mely 1574-ben Komlós András nyomdájában jelent meg. Az eperjesi ág. ev. Collegium teljes és szép példányán azonban a nyomtatás helye kitéve nincsen s így a könyv nyomdakiállításából döntendő el, vajjon csakugyan debreczeni nyomtatvány-e? Ennek felderítéséhez részemről megjegyzem, hogy a címclapon levő nyomdász-jelvény egy horgonyt ábrázol, melynek közepét két kéz tartja, míg felső részén egy kigyó tekerődzik, továbbá hogy a könyv typusa nagyon hasonlít Bormemisza Péter 1573-ban Komjátin és Sempttén Huszár Gál nyomdájában megjelent Praedikációinak betűjelméhez. A munka különben előszóval kezdődik, melyet Huszár Gál Comiatin 1574. október 6-án írt, s igen csinos fametszetű initialékkal van díszítve.

Megemlítem még, hogy a könyvben levő kóták vonalai nem egyenes vonalakból, hanem kisebb gondolatjelekből vannak összeillesztve.

Egyetlen ekkorig ismert példány az eperjesi ág. ev. Collegium könyvtárában.

S z e b e n. É. n. XVI. század.

211. sz. (L u t e r M a r t o n K i s C a t e c h i s m u s a.) Enchiridion Reovid Catechismvs, Az egyűgyű Plébánusoknak és Praedicátoroknak iratot. D. Lvther Marton által. Most penig minden Kereztieneknek iauára fordétatot Magyar nyelywre. Szebenbe. — 16-r.

Luther kis Catechismusának ezen ekkorig egészen ismeretlen kiadásából a címclapot és több ívet egy Horatius 1596-ki frankfurti kiadásának borítéktáblájából áztattam ki. A borítéktábla belsején ezen egykorú feljegyzés állt: »Martini Weigmanni peculium Empt. Bartphae a Christophoro Dressero collega A. 1616.« A könyvboríték tehát 1596–1616 közt és pedig a hazában készült, hol a Catechismus iveit borítéktáblának használták fel. Tekintve, hogy a XVI. század végén Nagy-Szebenben Fabricius János nyomdájában több magyar könyv látott napvilágot, továbbá hogy a Catechesis ivei 1616-ton túl a borítéktáblába nem kerülhettek, mert ez időből már feljegyzés van rajta, azt hiszszük nem tévedünk, midőn a Catechesis megjelenési idejét a XVI. század végére tesszük.

Az általam kiáztatott ívek, illetőleg levelek a következők: A₂, B₁, B₄, C, C₂, D₃, D₄, D₅, E, E₂, f₃, f₄, f₆, G, G₂, H₃, H₄, H₅.

Egyetlen csonka példány az eperjesi ág. ev. Collegium könyvtárában.

N a g y s z o m b a t, 1698.

212. sz. A z E v a n g e l i o m o k e s E p i s t o l a k, Mellyeket Esztendő által olvastat az Anyaszent egyház Romai rend szerint Vasárnapokon, Innepeken és Bőjtben, minden nap, a Karácsoni s Husvétii énekekkel edzyütt. Kiket, Istennek nagyobb dicsiretíre, és a' lelkek üdvösségére újobban kinyomtatott, 's e' Világ eleibe terjesztett, A' Meltosagos Magyar Orszagi Fejedelem, Kardinal Kollonicz Leopold, Esztergomi Ersek, etc. Nagy Szombatban Nyomtat. az Acad. bötükkal Hörmann János által. 1698. Esztendőben. 8-r. 26 szatlan + 356 szott lap.

Ezen munkából Szabó Károly több kiadást ismertet, de a jelen kiadást nem említi. Egyetlen ekkorig ismert példány az eperjesi ág. ev. Collegium könyvtárában. Említi Csontos János a m. tört. társulat 1881-ki eperjesi kirándulása alkalmával adott könyvtári jelentésében.

Közli: *Flórián Jakab*
collegiumi tanár és könyvtárnok.

A SÁROSPATAKI REF. COLLEGIUM KÖNYVTÁRÁNAK KÉZIRATAI.

Közli: **Csontos János.**

A sárospataki református collegium könyvtára a hazai tudósoknál régi jó hirben van. Könyveinek száma és belértéke vidéki könyvtáraink közt elsőrendű helyet biztosítanak számára, nagybecsű ritkaságai pedig a fővárosi gyűjtemények mellett is számot tesznek. Sajnálunk csak azt lehet, hogy e nevezetes gyűjtemény ekkorig még tüzetesen ismertetve nincsen. Szabó Károly kitűnő munkájából ismerjük a könyvtár régi magyar nyomtatványait, de a gyűjtemény egyéb nevezetességeiről vajmi keveset tudunk. Azt hisszük tehát, hogy a hazai tudománynak teszünk szolgálatot, midőn ezuttal a könyvtár kéziratait, Kovachichnek egy kéziratban maradt kiadatlan munkája alapján megismertetjük. Kovachich t. i. 1810—1812-ben tudományos körutat tett az